

מיצויה של חרות

חרות וחרות

היהדות איננה דת דוגמטית והיא גם איננה דת של 'ייקוב הדין את ההר' בכל עניין. היא דת של "וְחַי בְּהֵם" "לְמַעַן יִאָּרִיכוּן יָמֶיךָ". היא באה למען החיים ועל-כן אין היא מחוקקת דבר שהוא נוגד את החיים, כי-אם חוקים המעלים את החיים.

תורה שבעל פה – ובמידה רבה-יותר מאשר סבורים רבים, גם התורה שבכתב – היא ביטוי לדינמיות הזו, הדינמיות בין חרות לבין חרות. "חרות על הלוחות" דרשו רבותינו, (הערה 1) ויש בַּזאת ביטוי תמציתי להפליא לאותו תהליך מתמיד של קביעת חוקים חקוקים שאינם בגדר מחסום, כי-אם בגדר סֶכֶר, סכר המכוון את זרם החיים, את זרם הכוחות החיוניים בָּאדם, כובלם ומכוונם, כובלם ומזרימם כפי הטוב, כפי היפה, כפי הצורך של חיי אומה. זאת היא תמציתה של תרבות ישראל, ואולי משמעותה האמיתית של כל תרבות של אמת.

חג החרות, חג הפסח, קודם לחג ה"חרות על הלוחות", חג מתן תורה. לעם משועבד יש רק כבלים ולא חוקים. כדי להכשירו לקבלת חוקים יש לגאלו תחילה מן הכבלים, יש לתת לו חרות. דבר זה אמת הוא לפרשת גאולתנו הראשונה ואמת הוא לפרשת גאולתנו האחרונה. גם אם התורה עלתה במחשבה תחילה, גם אם מטרתה של היציאה ממצרים היא המעמד בהר סיני, הרי היציאה [לחרות] קודמת בַּזמן לַמעמד. ...

וזאת עלינו לזכור יפה יפה תוך כדי תהליך הגאולה שאנו מצויים בתוכו, שאין דורנו דור פחות מדברי מאשר היה בעבר; אדרבה, לא ממצרים אחת אנו נגאלים כי אם משבעים מצרים.

אולם – חרות זו אין פירושה שרירות והפקר; חרות זו אינה אלא חרות לשם תרבות, כלומר חרות לשם קבלת חוקים, לשם קבלת צורה, צורת אות שהיא צורת חיים, הווה אומר: "חרות על הלוחות". חוקים חרותים על לוחות היו וישנם לעמים רבים, אולם סינתזה חיה זו של "חרות על לוחות" היא סגולתנו שלנו, היא סוד אריכות ימינו. הלוחות החיים והחרות החקוקה והנעה כאחת, זוהי תמצית תרבות ישראל מצד אופיה.

כולו מצה

אין לך עוד חג בישראל שדינו יהיה כה חמור כדין הפסח בדבר חמץ ומצה. אפילו יום כיפורים, שכה חמור הוא בַּצום, הן בתורה עצמה לא נָאמר כי-אם בלשון כוללת ביותר: "וְעֵנִיתֶם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם"; אולם בפסח חזרה והדגישה התורה פעם ופעמיים ושלוש: "וְלֹא יֵרָאֶה לְךָ חֶמֶץ", יבוער כל חמץ. ואם גם רבים הם הדינים המפורשים

בתורה-שבכתב אשר התורה-שבעל-פה הטתה אותם להקל ולעקוף – הרי דין חמץ בפסח, כדין שבת, הוחמר בו יותר ויותר.

כי בדין זה של חג חרות לא תיתכן פשרה כלשהי, כי לא תיתכן פשרה בחרות. חמץ ומצה אינם יכולים לשכון זה ליד זה. גלות וגאולה אינן יכולות לדור זו עם זו.

בכל ימות השנה, בבעיות חיים רבות, ישנו הכרח וישנה אפשרות של התפשרות, של "וְחִי בָהֶם", וחכמים מצאו את הדרכים לכך. אך בעניין זה של גאולת עם – הכול הוא על טהרת הקיצוניות. כשם שאין החזיר נעשה כשר אם ישחטוהו על פי כל דיני השחיטה – כך אין דרך להכשיר מצה מְחמיצה, אין דרך של גאולה לְמַחֶצֶה לשליש ולרביע.

וזה היה אב-החטאת של תנועת הציונות, שהיא עברה על איסור חמץ בפסח.

ועל כן לא יועילו כל חיפושי "טקסים" לחג העצמאות. וכל הצעות "למאכלים מיוחדים". הגאולה לא היתה שלמה. המצה של הציונות לא נאפתה על טהרת מצות מצרים. היא הוחמצה, פשוטו כמשמעו. השעה ההיסטורית הגדולה אשר דרשה לצאת בחיפזון ובסך – הוחמצה, הושחתה. לא משה עמד בראש היציאה ממצרים כי-אם דתן ואבירם – אשר הלשינו על משה – עמדו בראש ההסתננות ממצרים... (הערה 2)

ועל-כן הספיק הבצק הציוני להחמיץ, ועל-כן איננו עומדים אפילו בחול-המועד של גאולה, כי הרי גם בחול-המועד אין שום קולא למחמצת. על-כן משמשים כאן חמץ ומצה בערבוביה שכזאת. פה-ושם אמנם טועמים אנו טעם מצה עם מרור, ואף עם הרבה מרור, אך לא לזאת ייקרא סדר פסח כהלכתו. ועל-כן חֲדָלִים מלשאול "מה נשתנה", כי בעצם לא הרבה נשתנה, מכל-מקום לא נשתנה שינוי מהפכני כאז, אשר יצדיק את השאלה הנצחית הזאת, העומדת עד היום הזה ברעננותה והדרה, בכוחה של המהפכה העצומה.

ירושלים "מחולקת" היא חמץ ומצה. הארץ המחולקת היא חמץ ומצה. (הערה 3) גלויות יושבות על סיר הבשר הן חמץ ומצה. ציונות מרכסיסטית היא חמץ ומצה. ציונות פרוגרסיבית, מעמדית, מזרחית, מערבית, דו-קיומית, כולן הן חמץ ומצה.

פְּלִיּוֹת של העם הוכשרו. הרבה פְּלִיּוֹת יקרים. אך ישנם כידוע פְּלִיּוֹת שאין להם הכשרה על ידי הגעלה, שאין להם תקנה אלא להוציאם מן הבית – או לשברם. ומכיוון שלא הקפדנו על כך והשארנו כלי חמץ יחד עם פְּלִיּוֹת מוכשרים – החמצנו את הפְּלִיּוֹת, החמצנו את כל הבית, החמצנו את השעה הגדולה. לא ביערנו את החמץ מן הבית והוא רב מִפְּזִיט, והוא למעלה מן השיעור ומן המשוער, ואין הוא בטל בשישים ובאלף – וכך נפסלים דווקא הפְּלִיּוֹת הכשרים; המצה, היא הבטלה והולכת בתוך עיסת החמץ הגדולה. ...

על כן אין סדר בשולחן חגנו, בְּשולחן שיכול היה – וחייב היה – להיות שולחן חגנו.

על כן יש להפוך את השולחן, יש להפוך את הקערה המוחמצת על פיה.

יש לערוך ביעור חמץ ממשי, יש להכשיר פלים מחדש, כי עדיין עומדים אנו לפני יציאת מצרים הגדולה; עדיין הננו על הפתח, בין גולה וגאולה; עדיין מצרים רודף והים סוגר. ואם תהיה – וכאשר תהיה – שוב שעה גדולה, אל נחמיצנה עוד, גם אם רבים מאוד יהיו המרורים, אל נחמיצנה.

~~~~~

הערת סיום:

פורסם ב'סולם' בניסן תשט"ו, ושוב ב'הגיונות חג', עמ' 45. כאן הוא מובא בדילוגין.

הערות:

1.

מדרש זה מופיע בכמה וכמה מקומות, וזו לשונו במסכת כלה רבתי, פרק ה' הלכה ג':
"ואומר [הכתוב]: 'וְהַלּוּחוֹת מַעֲשֵׂה אֱ-לֹהִים הִמָּה, וְהַמִּכְתָּב מִכְתָּב אֱ-לֹהִים הוּא, חֲרוֹת על הַלּוּחוֹת' (שמות ל"ב ט"ז) – אל תקרי 'חרות' אלא 'חרות', אין לך בן-חורין אלא ההוגה בתורה".

2.

מדרש זה אמור בכמה מקומות. חז"ל קובעים כי דתן ואבירם, הם שהיו "שְׁנֵי אֲנָשִׁים עֲבָרִים נְצִים" זה עם זה, וכאשר אמר משה לאחד "לָמָּה תִּכָּה רְעֶדָ" – הבין מן התגובה שמעשהו מאתמול כבר נמסר לפרעה... הנה כך נדרשים הכתובים (פרק ב' מפסוק י"ג ואילך) במדרש תנחומא לפרשת שמות (סימן י'):

"וַיִּירָא מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר: אֶכֶן נֹדַע הַדְּבָר; אמר להם [לישראל]: יש ביניכם לשון הרע והיאך אתם ראויין לגאולה? וַיִּשְׁמַע פְּרָעָה אֶת הַדְּבָר הַזֶּה – שעמדו דתן ואבירם והלשינו עליו – לפיכך ברח למדן ועשה שם עשרים שנה, והיו [= עד שהיו] ראויין ישראל לגאולה".

3.

בהקשר זה של "ירושלים מחולקת" והארץ המחולקת, יושם לב לכך שהמאמר נכתב שבע שנים אחרי קום המדינה – כאשר 'קו שביתת הנשק' חילק את הארץ ואת ירושלים כפי שחילק – ושתים עשרה שנים לפני מלחמת ששת הימים. שים לב גם למשפט החותם את המאמר.